

Lublin, dn. 05.08.2024r.

dr hab. Agnieszka Lewicka-Zelent, prof. UMCS
Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie
Instytut Pedagogiki
Katedra Pedagogiki Resocjalizacyjnej

**Recenzja rozprawy doktorskiej Pani mgr Anny Marii Zarzyckiej
pt. *Determinanty skutecznej readaptacji skazanych warunkowo przedterminowo
zwolnionych z zakładu karnego przebywających pod dozorem kuratora sądowego
na przykładzie sądów rejonowych okręgu krakowskiego*
przygotowanej pod kierunkiem ks. dr hab. Andrzeja Łuczyńskiego, prof. KUL
oraz promotora pomocniczego dr Lidii Pietruszki**

Rada Instytutu Dyscypliny Pedagogika Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II z dnia 26.06.2024 roku powołała mnie do przygotowania recenzji rozprawy doktorskiej mgr Anny Marii Zarzyckiej pt. *Determinanty skutecznej readaptacji skazanych warunkowo przedterminowo zwolnionych z zakładu karnego przebywających pod dozorem kuratora sądowego na przykładzie sądów rejonowych okręgu krakowskiego* przygotowanej pod kierunkiem ks. dr hab. Andrzeja Łuczyńskiego, prof. KUL oraz promotora pomocniczego dr Lidii Pietruszki. Przedłożona do recenzji dysertacja ma charakter empiryczny.

Ocena ogólna pracy doktorskiej – problematyki oraz struktury

Autorka rozprawy dokonała analizy zjawiska, które ma charakter interdyscyplinarny. Porusza się ona w obszarze pedagogiki resocjalizacyjnej, opiekuńczej, prawa karnego, kryminologii, ale podejmuje również wątki socjologiczne i psychologiczne.

Podjęte przez Doktorantkę zagadnienia są niezmiernie istotne z perspektywy specjalistów wspierających osoby skazane, a zwłaszcza pozostające pod dozorem kuratora sądowego. Chodzi bowiem o wskazanie czynników warunkujących ich proces readaptacji społecznej, który poprzedza resocjalizacja penitencjarna. Od lat poszukiwane są metody zwiększania skuteczności resocjalizacji w warunkach izolacyjnych. Prowadzone są różnorodne programy, aranżowane właśnie z myślą o skazanych. W ostatnich latach opracowano wiele cennych programów, z których niestety nadal nieliczne poddano ewaluacji. Badacze od lat podejmują próby wskazania czynników zapobiegających recydywie i są zgodni, że nie jest to łatwe zadanie z uwagi na wieloaspektowość przestępstwa. Stopień trudności jeszcze bardziej wzrasta, gdy chcą oni wskazać uwarunkowania readaptacji społecznej zachodzącej w społeczeństwie, po opuszczeniu zakładu karnego przez osobę skazaną. Zaczyna ona ponownie adaptować się do warunków wolnościowych. Podjęcie badań w grupie osób pozbawionych wolności jest niełatwe, nie mówiąc już o byłych więźniach (trudno dostępna grupa). Jedną z okazji do diagnozowania ich jest okres warunkowego przedterminowego zwolnienia z zakładu karnego, który dla skazanego stanowi okres próby, ale przede wszystkim szansy na zmianę dotychczasowego sposobu życia. W tym czasie dozorowany uzyskuje wsparcie kuratora sądowego, który nie tylko kontroluje swojego podopiecznego, ale przede wszystkim udziela bieżącej pomocy w procesie readaptacji społecznej. Każdy kto podejmował współpracę z kuratorami sądowymi wie, że zazwyczaj dość niechętnie wyrażają zgodę na przeprowadzenie wywiadów czy przekazywanie kwestionariuszy ankiet dozorowanym z bardzo różnych powodów, m.in. z niechęci samych badanych, czy braku czasu na takie aktywności.

Podsumowując, problematyka poruszona w dysertacji doktorskiej jest niezmiernie ważna i oryginalna w obszarze readaptacji społecznej. Wysoko oceniam prezentację założeń teoretycznych, które stanowią podstawę zrealizowanego projektu badawczego. Rozdział IV pracy *Metodologia badań własnych* został opracowany zgodnie z zasadami ogólnie akceptowanymi w pracach naukowych. Pozytywnie również oceniam rozdziały, w których Autorka dokonała prezentacji i interpretacji uzyskanych wyników badania.

Praca liczy 263 strony, z czego w niemal połowie z nich Doktorantka zaprezentowała studium teoretyczne na temat wykonywania kary pozbawienia wolności, procesu resocjalizacji i readaptacji społecznej oraz przestrzeni dla kuratorów sądowych w procesie wspierania sprawców przestępstw w autorskim ujęciu. Na kolejnych ok. 20 stronach przedstawiła podstawy metodologii badań własnych i na ok. 70 stronach - wyniki z badania własnego.

Struktura pracy jest klasyczna i zrozumiała. Autorka wyodrębniła wszystkie konieczne elementy pracy doktorskiej: wstęp, trzy rozdziały teoretyczne, rozdział metodologiczny i dwa rozdziały poświęcone prezentacji wyników autorskiego badania. Uwieńczenie pracy stanowi weryfikacja hipotez badawczych i wnioski z badań oraz zakończenie, po którym znajdują się spisy: bibliografii, wykresów, tabel oraz aneks. W aneksie Doktorantka zamieściła kwestionariusz ankiety dla sądowych kuratorów zawodowych własnego autorstwa, dyspozycje do wywiadu z osobami dozorowanymi, a także część wykresów i tabel z danymi z badania. Dzięki temu struktura rozprawy w części zasadniczej jest przejrzysta, czytelna i spójna. Rozdziały teoretyczne stanowią podstawę dla zagadnień analizowanych w badaniu autorskim. Treści teoretyczne przeważają nad analizami i interpretacjami wyników z badania, aczkolwiek Autorka nie zawarła w trzech pierwszych rozdziałach dysertacji treści zbędnych i nieważnych. Wskazuje to raczej na szeroki zakres przedmiotu badań.

Formalnie praca została przygotowana starannie, poprawnie językowo i graficznie. Błędy językowe i stylistyczne pojawiają się sporadycznie, dlatego bardzo dobrze czyta się zagadnienia omawiane przez Autorkę (np. „ilość” zamiast „liczba” s. 141, „częstotliwość” zamiast „częstość” s. 142, „Czynniki warunkujące na dokonywanie przestępstw” s. 154). Poprawność edytorska tekstu ułatwia jego analizę.

Ocena teoretycznych podstaw badań

Podstawę teoretyczną badań prowadzonych przez Doktorantkę stanowią zagadnienia analizowane w trzech rozdziałach dysertacji doktorskiej.

W rozdziale I *Wykonywanie kary pozbawienia wolności* Autorka pracy skupia się na zdefiniowaniu kary kryminalnej, wskazaniu jej celów i funkcji. Omawia system kar

w Polsce a następnie analizuje go w kontekście historycznym. Zwraca uwagę na konieczność stosowania zasady indywidualizacji kary pozbawienia wolności. Ostatni podrozdział poświęca instytucji warunkowego przedterminowego zwolnienia. Zaproponowany podział podrozdziałów w rozdziale I należy uznać za klasyczny, często spotykany w pracach doktorskich. Może warto byłoby, aby Autorka przed publikacją monografii czy artykułów naukowych, nieco zmodyfikowała zawartość tegoż rozdziału. Z mojego punktu widzenia w rozdziale tym powinny dominować treści związane z warunkowym przedterminowym zwolnieniem z obszaru prawa karnego, a następnie pedagogicznymi i psychologicznymi walorami i mankamentami takiego rozwiązania prawnego, umiejscowionego w systemie kar obowiązujących w Polsce. Przy obecnym układzie treści Autorka najpierw opisała stan aktualny w tym zakresie, a dopiero potem systemy kar z przeszłości. Kolejność ta wydaje mi się nielogiczna.

Doktorantka w rozdziale II *Resocjalizacja i społeczna readaptacja skazanych* wyodrębniła trzy podrozdziały. Pierwszy z nich wiąże z procesem resocjalizacji. Definiuje resocjalizację, podkreśla jej znaczenie, a następnie krótko opisuje proces resocjalizacji w konkretnych grupach skazanych (np. kobiet, seniorów). Podejmuje również wątek stosowania różnorodnych oddziaływań resocjalizacyjnych. W podrozdziale II prezentuje kierunki teoretyczne w pedagogice resocjalizacyjnej. Po analizie dwóch pierwszych podrozdziałów mam poczucie pewnego chaosu. Oczywiście wszystkie ważne treści Autorka opisała, ale może warto pomyśleć o pewnej zamianie – rozpoczęciu rozdziału II od prezentacji kierunków w pedagogice i zdefiniowaniu resocjalizacji na różne sposoby w związku z nimi, a dopiero potem wybraniu najważniejszych wątków resocjalizacji penitencjarnej. Kolejny podrozdział *Idea społecznej readaptacji skazanych* naturalnie ukazywałaby następstwo readaptacji po resocjalizacji.

W rozdziale III *Sądowa kuratela zawodowa w procesie readaptacji skazanych* Pani mgr Anna Maria Zarzycka skoncentrowała się na instytucji kurateli. Opisała jej rozwój i podstawy prawne jej funkcjonowania. Wyeksponowała możliwości pracy kuratorów z osobami skazanymi, przebywającymi jeszcze w warunkach izolacyjnych oraz warunkach wolnościowych, co ściśle koreluje z procesem readaptacji społecznej

i włączenia do społeczeństwa. W rozdziale tym Doktorantka zawarła wszystkie podstawowe, ważne treści.

Reasumując, pod względem merytorycznym część teoretyczna pracy nie budzi większych zastrzeżeń i stanowi teoretyczną podbudowę dla autorskiego projektu badawczego.

Ocena metodologicznych założeń w projekcie badawczym

Analiza treści w rozdziale IV *Metodologia badań własnych* skłania do wniosku, że Autorka zawarła w nim wszelkie wymagane elementy charakterystyczne dla opracowań naukowych. Właściwie sformułowała cel, problem badawczy i pytania szczegółowe. Doktorantka postawiła pięć hipotez roboczych. Bardzo różne są poglądy na ten temat. Osobiście uważam, że nie ma sensu stawiać hipotez do pytań diagnostycznych, gdzie nie poszukuje badacz różnic, czy związków. Poza tym popieram uzasadnianie hipotez na podstawie badań innych autorów. Pani mgr Anna Maria Zarzycka odpowiednio opisała metody i techniki badań. Zabrakło szczegółowego opisu narzędzi badawczych. Może warto było wykorzystać jakieś narzędzia wystandaryzowane, poza tymi własnego autorstwa. Doktorantka prawidłowo omówiła metody statystyczne oraz organizację i przebieg badań wraz z charakterystyką osób badanych. Na uwagę zasługuje znaczna grupa kuratorów sądowych.

Podsumowując, w rozdziale poświęconym założeniom metodologicznym, zawarto dobrze dobrano treści i doprecyzowano kluczowe pojęcia.

Prezentacja wyników badań

Rozdział V *Proces readaptacji w opinii kuratorów* został poświęcony prezentacji uzyskanych wyników autorskiego badania. Autorka dobrze je opisuje. W prezentacji na początku stosuje proste analizy statystyczne - procentowe, odpowiednio dobrane do skal pomiarowych. W kolejnej części rozdziału V Doktorantka wykazuje się bardzo dobrą znajomością zaawansowanych metod statystycznych – przeprowadza analizę regresji liniowej, na podstawie której wskazuje predyktory readaptacji społecznej. Rozdział VI *Przebieg procesu readaptacji w ocenie dozorowanego* stanowi przestrzeń do opisu

wyników uzyskanych od dozorowanych. Doktorantka dokonała ciekawej analizy jakościowej wypowiedzi osób badanych.

Podsumowując, mgr Anna Maria Zarzycka poprawnie graficznie przedstawiła uzyskane wyniki badania. Zastosowała odpowiednio dobrane testy statystyczne. Doktorantka wykazała się wysokim poziomem kompetencji opisu, analizy i interpretacji uzyskanych danych. Zarówno w części z danymi ilościowymi jak i jakościowymi, podjęła próbę ich interpretacji.

Ocena zakończenia pracy

Podsumowanie pracy stanowi *Weryfikacja hipotez badawczych i wnioski z badań oraz Zakończenie*. Na podkreślenie zasługuje kolejna próba dokonania interpretacji uzyskanych wyników badań oraz sformułowanie zaleceń dla praktyki. Brakuje jednak dyskusji wyników, co umożliwiłoby szersze ukazanie podejmowanych zagadnień.

Wykorzystane pozycje źródłowe zostały odpowiednio dobrane do tytułu pracy. W spisie aktów prawnych należy dokonać korekty i ułożyć je według zasady nadrzędności – np. ustawy przed rozporządzeniami.

Konkluzja

Zaprezentowane w recenzji uwagi i wątpliwości nie umniejszają wartości ocenianej przeze mnie dysertacji doktorskiej. Ich celem jest zwrócenie uwagi Doktorantki na konieczność zwiększania jakości swojej pracy badawczej, m.in. dzięki wprowadzeniu pewnych modyfikacji do publikacji przygotowanej na podstawie pracy doktorskiej. Doceniam wkład Doktorantki w przeprowadzenie trudnych, innowacyjnych badań w grupie kuratorów sądowych i dozorowanych.

Zrealizowany projekt doktorski spełnia wymogi określone w ustawie Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce z dnia 20 lipca 2018 roku oraz ustawy Przepisy wprowadzające ustawę – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce z dnia 3 lipca 2018 roku. Doktorantka wykazała się znajomością literatury z zakresu Pedagogiki i dyscyplin pokrewnych oraz umiejętnością samodzielnego prowadzenia pracy naukowej. Na tej podstawie wnoszę o dopuszczenie Pani mgr Anny Marii Zarzyckiej do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

ob. hab. Agnieszka Lechta-Łelut, prof. UMC S⁶